

OVERSTAPCOACHES ALS SLEUTEL VOOR EEN EFFECTIEVE START VAN MBO-STUDENTEN

Tussen wal en schip?

FOTOS: KONING WILLEM I COLLEGE

De overstap van voortgezet onderwijs naar mbo is voor veel jongeren een vanzelfsprekende vervolgstap in hun schoolloopbaan. Toch blijkt juist deze overgang een kwetsbaar moment. Een initiatief dat is ontwikkeld om de overgang van het voortgezet onderwijs naar het MBO te verbeteren is de overstapcoach. De interventie richt zich op kwetsbare jongeren. Nu overstapcoaches al enige tijd actief zijn, groeit op landelijk niveau de behoefte aan onderbouwing voor de inzet van overstapcoaches. De practoraten 'Kansrijk onderwijs' en 'Verbindend leren en werken' van het Koning Willem I College doen samen met Yuverta, VO Veghel en de Sonnewijser onderzoek naar het succes en de werkzame onderdelen van overstapcoaching.

TOM ADAMS, ASTRID VAN DER GELD, MARUSCHKA GIJSEN, ELS PELGRIM

EEN KWETSBAAR SCHAKELMOMENT IN DE SCHOOLLOOPBAAN

Jongeren die het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten, worden voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) genoemd. Het verminderen van voortijdig schoolverlaten is een van de doelstellingen van de werkagenda MBO (2023-2027), omdat leerlingen met een diploma een sterkere en duurzamere positie op de arbeidsmarkt verkrijgen (Bussink et al., 2024). Jaarlijks valt nog steeds een aanzienlijk aantal studenten uit in het eerste mbo-jaar (Inspectie van het Onderwijs, 2024). Vooral jongeren zonder diploma, leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg en jongeren afkomstig uit het voortgezet speciaal onderwijs (vso) lopen verhoogd risico. De overstap van voortgezet onderwijs naar MBO is een kwetsbaar moment.

De overgang naar het mbo betekent voor jongeren meer dan een nieuwe school. Zij krijgen te maken met andere regels, een grotere mate van zelfstandigheid, een nieuwe onderwijscultuur en vaak ook een volledig nieuwe sociale omgeving. Zeker voor jongeren die al kwets-

baar zijn, kan dit overweldigend zijn (Kennis et al., 2020; Korpershoek et al., 2016). Wanneer daarbovenop sprake is van beperkte ouderlijke steun, sociaaleconomische kwetsbaarheid of eerdere negatieve schoolervaringen, neemt het risico op uitval verder toe (Onderwijsraad, 2014; Vugteveen et al., 2016). Ook een beperkte of laat gestarte

OVERSTAP VAN VO NAAR MBO IS EEN KWETSBAAR MOMENT

loopbaanoriëntatie kan leiden tot verkeerde sector- of niveaukeuzes, met vertraging of uitval als gevolg (Muskens & Beek, 2014). Voor jongeren uit het vso speelt bovendien vaak de vraag of het mbo voldoende kan aansluiten bij hun ondersteuningsbehoeften (Bijman et al., 2023). Daarnaast blijkt dat samenwerking en informatieoverdracht tussen vo en mbo niet altijd vanzelfsprekend soepel verlopen (Baarda & Voncken, 2017).

SYSTEEMVRAAGSTUK

De onderliggende overtuiging is dat uitval geen individueel falen is, maar een systeemvraagstuk. Zonder extra begeleiding redden sommige jongeren het simpelweg niet in de overgang tussen twee onderwijswerelden. Door vroegtijdig signalen op te vangen, zoals motivatieverlies, verzuim of psychosociale problemen, kan preventief worden ingegrepen. Vroege interventie blijkt essentieel voor het succes van kwetsbare leerlingen (Bijman et al., 2023). Overstapcoaching is daarmee niet alleen een praktische interventie, maar ook een uitdrukking van systeemverantwoordelijkheid: het onderwijs past zich aan om jongeren niet te laten verdwalen tussen structuren.

GEZIEN EN GESTEUND WORDEN VERGROOT DE MOTIVATIE

Onderzoek naar onderwijsovergangen benadrukt het belang van verbondenheid en een gevoel van erbij horen. Wanneer studenten zich gezien en gesteund voelen, vergroot dat hun motivatie en doorzettingsvermogen (Schmid et al., 2021). Overstapcoaches sluiten hierop aan door intensieve één-op-één begeleiding te bieden, vaak al in het laatste jaar van het vo. Samen met de jongere brengen zij doelen, verwachtingen en mogelijke risico's in kaart. Na instroom in het mbo blijft de coach doorgaans nog enkele maanden betrokken om de eerste periode te monitoren en waar nodig bij te sturen. De begeleiding richt zich niet alleen op praktische zaken zoals planning en studiekeuze, maar

ook op sociale en emotionele vraagstukken. Wanneer nodig schakelt de coach met mentoren, studieloopbaanbegeleiders, ouders of externe hulpverleners.

Hoewel de afgelopen jaren verschillende beleidsmaatregelen zijn genomen om de aansluiting tussen onderwijssectoren te verbeteren, is het aantal effectstudies naar specifieke interventies beperkt (Korpershoek et al., 2016). Overstapcoaching is zo'n interventie die in de praktijk veelbelovend lijkt, maar nog relatief weinig systematisch is onderzocht. Dat vormde de aanleiding voor een praktijkgericht en theoretisch onderbouwd onderzoek in regio Noordoost-Brabant naar de inzet, werkzame elementen en effecten van overstapcoaches.

DE OVERSTAPCOACH ALS BRUGGENBOUWER

De practoraten 'Kansrijk onderwijs' en 'Verbindend leren en werken' van het Koning Willem I College doen samen met Yuverta, VO Veghel en de Sonnewijser onderzoek naar het succes en de werkzame onderdelen van overstapcoaching. Onderzoekers

van de practoraten hebben door middel van documentanalyses, dossieranalyses en interviews met de overstapcoaches in de verschillende contexten de begeleiding in kaart gebracht. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar doelen en activiteiten, maar ook naar onderliggende aannames, randvoorwaarden en knelpunten.

Uit de analyses blijkt dat in deze contexten overstapcoaching wordt gezien als maatwerkbegeleiding voor jongeren die bij de overgang van vo of vso naar mbo risico lopen om uit te vallen. De overstapcoach fungeert als bruggenbouwer tussen instellingen en als vast aanspreekpunt voor de jongere. Een centraal begrip binnen deze aanpak is de 'warme overdracht'. Dat betekent dat informatie niet alleen administratief wordt overgedragen, maar dat er daadwerkelijk continuïteit ontstaat in begeleiding. In sommige gevallen gaat de coach letterlijk mee naar kennismakingsgesprekken, introductiedagen of de eerste lesweek. Door die nabijheid wordt de overgang minder abrupt en voelt de jongere zich minder alleen in een nieuwe omgeving.

Coaches rapporteren verder dat jongeren die intensief begeleid worden zich sneller thuis voelen in het mbo en minder snel uitvallen of van opleiding wisselen. Deze ervaringen sluiten aan bij bredere literatuur over mentoring en relationele ondersteuning bij onderwijs-overgangen (Mulder & Baay, 2015; Vugteveen et al., 2016). Als werkzame elementen beschrijven de overstapcoaches dat ze onafhankelijk zijn, laagdrempelig benaderbaar zijn en dat ze maatwerk leveren voor iedere student. Dit doen ze door hoge verwachtingen uit te spreken en tegelijkertijd ruimte te geven om fouten te maken. Zo leren studenten steeds meer zelf de regie te nemen en maakt de overstapcoach zich zo snel mogelijk overbodig. Hoewel deze analyses wijzen op positieve praktijkervaringen, blijft een systematische meting van effecten een aandachtspunt.

Daarnaast is een belangrijke bevinding dat succesvolle implementatie sterk afhankelijk is van structurele financiering, duidelijke rolafbakening en bestuurlijk draagvlak. Veel initiatieven zijn ooit gestart als pilot met tijdelijke middelen. Wanneer structurele borging ontbreekt, komt de continuïteit onder druk te staan.

OVERSTAPCOACHES VORMEN EEN GERICHTE INVESTERING IN JONGEREN

VAN PILOT NAAR STRUCTURELE VOORZIENING?

Overstapcoaching raakt daarmee aan een bredere vraag: willen we deze vorm van begeleiding zien als tijdelijke projectmatige ondersteuning of als structurele voorziening binnen

het onderwijsstelsel? Met dit onderzoek stellen we ons in het vervolg als doel de aanpak te harmoniseren en theoretisch te onderbouwen. Dit past binnen een landelijke ontwikkeling waarin steeds meer regio's zoeken naar duurzame oplossingen voor kwetsbare overstappers. De inzet van overstapcoaches sluit nauw aan bij landelijke doelstellingen rond het terugdringen van voortijdig schoolverlaten en het versterken van gelijke kansen in het mbo.

Wanneer we serieus werk willen maken van het behoud van motivatie en het voorkomen van uitval, vraagt dat om aandacht voor die cruciale overgangsfase. Overstapcoaches laten zien dat persoonlijke nabijheid, warme overdracht en intensieve samenwerking het verschil kunnen maken. Niet als wondermiddel, maar als gerichte investering in jongeren die anders tussen wal en schip dreigen te raken. De uitdaging voor de komende jaren ligt in het verder professionaliseren, onderbouwen en duurzaam verankeren van deze aanpak, zodat iedere student een eerlijke kans krijgt op een succesvolle start in het mbo. ■

- TOM ADAMS, PRACTOR 'VERBINDEND LEREN EN WERKEN'. KONING WILLEM I COLLEGE
- ASTRID VAN DER GELD, DOCENT-ONDERZOEKER PRACTORAAT 'KANSRIJK ONDERWIJS'. KONING WILLEM I COLLEGE
- MARUSCHKA GIJSEN, DOCENTONDERZOEKER PRACTORAAT 'KANSRIJK ONDERWIJS'. KONING WILLEM I COLLEGE
- ELS PELGRIM, PRACTOR 'KANSRIJK ONDERWIJS'. KONING WILLEM I COLLEGE

Meer weten?

Neem contact op met projectleiders Tom Adams (t.adams@kwlc.nl) en Els Pelgrim (e.pelgrim@kwlc.nl) of volg ons via [LinkedIn](#).

Referenties

- > Baarda, R. en Voncken, E. (2017). *Waar een wil is, is een leerweg*. Stichting Platforms vmbo.
- > Bussink, H., Rutten, A., & Ter Weel, B. (2024). *Doorwerking en herstel van een onverwacht valse start op de arbeidsmarkt. De middellangetermijnimpact van de coronapandemie op de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt*. SEO – economisch onderzoek
- > Bijman, D., Duysak, S., Noll, K., Raaijmakers, N., van der Wel, J., & van der Veen, T. (2023). *De overstap van uso naar mbo: Hoe kan de overstap worden versoepeld?* [Regioplan](#).
- > Inspectie van het Onderwijs. (2024). *De Staat van het Onderwijs 2024*. [Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap](#).
- > Korpershoek, H., Beijer, C., Spithoff, M., Naaijer, H., Timmermans, A., Van Rooijen, M., Vugteveen, J., & Opdenakker, M.-C. (2016). *Overgangen en aansluitingen in het onderwijs: Deelrapportage 1: reviewstudie naar de po-vo en de umbo-mbo overgang*. GION onderzoek/onderwijs.
- > Mulder, J., & Baay, P. (2015). *Verbeteren van doorstroom in de beroepskolom. Lessen uit de regeling Innovatiearrangement*. ECBO.
- > Muskens, M., & Beek, S. (2014). *Evaluatie maatwerktrajecten umbo*. ResearchNed en KPC Groep.
- > Onderwijsraad. (2014). *Overgangen in het onderwijs* (Advies, 3 maart 2014). [Onderwijsraad](#).
- > Schmid, E., Jørstad, B., & Nordlie, G. S. (2021). How schools contribute to keeping students on track: Narratives from vulnerable students in vocational education and training. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 11(3), 47-65.